

УДК 811.161.2(07)(437.6)

НОВИЙ ПІДРУЧНИК „UKRAJINSKÝ JAZYK PRE SLOVÁKOV. УКРАЇНСЬКА МОВА ДЛЯ СЛОВАКІВ”

Софія Соколова

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
Інститут української філології,
кафедра української мови
вул. Тургенєвська, 8/14, 01601 Київ, Україна
sofia_sokolova@ukr.net
тел.: +38 066 298 92 96*

Прорецензовано новий підручник з української мови як іноземної для словацької аудиторії з огляду на сучасні вимоги викладання іноземної мови.

Ключові слова: українська мова як іноземна, укладання підручників, методика навчання, мовленнєва діяльність, інтенсифікація навчального процесу, комунікативність.

Сучасні напрацювання з української лінгводидактики засвідчують активний пошук прийомів і методів викладання, визначення основних змістових ліній у навчанні української мови як іноземної. До цієї проблеми звертаються викладачі багатьох вищих навчальних закладів України та зарубіжжя (Канади, Польщі, Російської Федерації, Словаччини, Сполучених Штатів Америки, Угорщини, Чехії та ін.). Спостерігаємо активну роботу над написанням підручників з української мови для студентів-іноземців (З. Терлак, О. Сербенська [8], В. Вінницька, Л. Головашина, Н. Плющ [2], Н. Зайченко, С. Воробйова [3] та ін.).

Поряд зі створенням універсальних дидактичних матеріалів з української мови як іноземної актуальною є проблема вдосконалення наявних і розробка нових спеціалізованих навчально-методичних посібників та підручників, які враховують особливості рідної мови студентів. Серед них популярними є посібники та підручники, призначені: для поляків – автори І. Гук та М. Кавецька [11], Н. Грицюк [14], О. Белей [1], Я. Співак [13]; для угорців – І. Багмут і В. Штефуца [9], для російськомовних – М. Плющ і Л. Паламар [6], для англомовних – Г. Макарова, Л. Паламар, Н. Присяжнюк [5], О. Бех та Дж. Дінглея [12] для носіїв китайської мови – Т. Кудіна [4] та багато інших.

З 2011 року можемо говорити про новий актуальний і сучасний підручник з української мови для словацької аудиторії – результат багаторічної роботи професора філософського факультету Пряшівського університету у Пряшеві Марії Чижмарової „Ukrajinský jazyk pre slovákov. Українська мова для словаків” [10], створення якого зумовлене необхідністю пошуку нових інтенсивних шляхів і засобів україномовної освіти у Словаччині.

Підручник презентує нове покоління дидактичних праць з української мови як іноземної та демонструє можливості сучасної методики формування мовної та мовленнєвої (писемної й усної) компетентності в україномовному спілкуванні, передбачає вивчення усіх розділів курсу української мови з урахуванням сучасних вітчизняних і зарубіжних методичних досягнень, враховує загальноосвітні, виховні

та розвиваючі цілі навчання. Метою підручника є допомога студентам в освоєнні основних теоретичних засад функціонування системи української мови та практичного її використання.

„Ukrajinský jazyk pre slovákov” має струнку, логічну побудову, складається з передмови, основних розділів – має усі необхідні компоненти навчально-методичної праці. Структура підручника чітка: визначено зміст і обсяг обов’язкових для засвоєння теоретичних відомостей, комунікативних тем, окреслено логіку й послідовність їх засвоєння студентами. Належний науковий рівень викладу теоретичного матеріалу вдало поєднується з його доступністю. Підручник містить 21 лекцію, що зорієнтована на особливості функціонування української мови в різних комунікативних ситуаціях. Тут розміщено відомості з усіх розділів науки про мову (фонетика, орфоепія, орфографія, лексикологія, словотвір, морфологія та синтаксис). Автор застосовує функціональний підхід до вивчення мовних явищ, які подано у зв’язному висловлюванні через взаємодію з усіма елементами мовної системи. Таке групування різнорівневих мовних явищ забезпечує можливість простежити функціональні зв’язки між мовними одиницями різних рівнів, збагнути їхню взаємозалежність, взаємодію і саме так підвести студентів до розуміння певних закономірностей та сприйняття або самостійного формулювання правил. Групування мовного матеріалу довкола тексту дає змогу авторові забезпечити комплексне і систематичне повторення раніше вивченого: на кожній лекції викладач зможе повернутись до пройденого та, з’ясувавши рівень засвоєння студентами навчального матеріалу, продовжити формування навичок застосовування здобутих знань на практиці. Але наступні видання підручника доречно було б збагатити узагальнювальними таблицями наприкінці книги, які репрезентуватимуть усі вивчені мовні теми. Це сприятиме ефективній систематизації вивченого студентами матеріалу.

Кожна лекція містить діалогічні й монологічні тексти, граматичний коментар словацькою мовою, вправи. Усі тексти наближені до реальних умов спілкування, часто мають дискусійний характер, що стимулює студентів висловлювати власні міркування, виявляти ставлення до ситуації. У такий спосіб студенти вчаться спілкуватися українською мовою спочатку стисло, а згодом – з використанням усе більшої кількості української лексики.

Вивчення краєзнавчого матеріалу у процесі оволодіння українською мовою як іноземною зі самого початку забезпечує поповнення українознавчих знань студентів, зумовлює адекватне сприймання екстралінгвістичних реалій і тим самим створює передумови для правильного практичного застосування української мови. Соціокультурна проблематика включених до підручника текстів забезпечує засвоєння студентами духовних та культурних цінностей і моральних норм українського народу, сприяє їхньому естетичному розвитку. Мислення й мовлення студентів розвивається у процесі відповідей на подані до текстів запитання, а також під час коментування окремих фрагментів текстів та нескладної їх інтерпретації, прогнозування змісту тощо. Варто відзначити, що дібраний автором текстовий матеріал є різноаспектним, різноманітним за стилями й жанрами, цінним у виховному плані, розвивальним та цікавим. До кожної лекції подано коротку оповідь або вірш, через які вводяться нові слова, словосполучення та фрази, що сприяє розширенню лексичного запасу студентів. Підручник містить тексти, які передають різноманітну інформацію про Україну, зокрема:

- державні символи України – Державний Гімн України [10: 275–276], Державний Прапор України [10: 277–278] та Державний Герб України [10: 278–279]; зміст статті 10 Конституції України [10: 109], яка закріплює статус української мови як єдиної державної мови України;

- розповіді про пам'ятки архітектури Києва: Софійський собор [10: 222–223], Успенський собор [10: 224], Золоті Ворота [10: 224–225];

- відомості про видатних українців – Агатангела Кримського [10: 128], Івана Пулюя [10: 129], Івана Мазепу [10: 270], Володимира Мономаха [10: 270], Олексу Довбуша [10: 271], Івана Огієнка [10: 272], Соломію Крушельницьку [10: 272], а також про нашого сучасника Сергія Бубку [10: 171];

- подання особливостей культури спілкування: мовний етикет [10: 63], родинний етикет українців [10: 240], правила сервірування столу [10: 189].

За словами В. Я. Стоюніна [7: 51], навчати мові варто так, щоб вона впливала не тільки на пам'ять або розум, але й на уяву, і на почуття – на всю душу. Емоційний вплив на студентів мають старанно дібрані авторкою поезії, тематика яких цілковито враховує вікові особливості студентів – у такому віці людей цікавить багато соціальних тем. Вірші Василя Симоненка [10: 77–78], Богдана-Ігоря Антонича [10: 65, 91], Петра Скунця [10: 24], Юрія Бачі [10: 99], Івана Мацинського [10: 212], вміщені у підручнику, розкривають філософські роздуми про буття. Найявна також патріотична лірика Максима Рильського [10: 116], Федора Лазорика [10: 148], Михайла Дрібняка [10: 196], Богдана-Ігоря Антонича [10: 247], Володимира Сосюри [10: 264]; любовна лірика Івана Франка [10: 53], Тетяни Ліхтей [10: 31, 89], Івана Тонюка [10: 39], Василя Симоненка [10: 166]; родинна лірика М. Пономаренко [10: 46], Варвари Гринько [10: 133], Тараса Шевченка [10: 163], а також гумористична тематика – твори О. Орач [10: 15], Івана Котляревського [10: 181].

Основою кожної лекції є розмовні тексти або діалоги, що відтворюють різні комунікаційні ситуації. Дидактичний матеріал подає основну інформацію про Україну, її історію, сучасність, культурні традиції та пам'ятки, про визначних діячів літератури, історії та культури. Лексика видання охоплює таку тематику: українська азбука, привітання, знайомство, зовнішність людини, кольори, „Мама”, „Мій друг”, пори року, дні тижня, місяці, час, режим дня, школа, професії, родина, житло, гостини, спорт, відпочинок, подорожі, охорона природи. Тут авторка знайомить словацьких студентів з уривками творів таких класиків української літератури, як Г. Квітка-Основ'яненко [10: 33], Б. Грінченко [10: 43], Є. Гуцало [10: 47], А. Головка [10: 49], В. Симоненко [10: 49], Т. Шевченко [10: 49], М. Слабошпицький [10: 58], В. Собко [10: 62], О. Гончар [10: 71], М. Коцюбинський [10: 94], Олександр Олесь [10: 103], Остап Вишня [10: 198].

Кожна лекція, крім перших трьох, закінчується вивченням відомої української народної пісні, а саме: „Через річеньку” [10: 38], „Ой чорна я си, чорна” [10: 45], „Заспіваймо собі” [10: 52], „Іванку, Іванку” [10: 64], „Ти ж мене підманула” [10: 76], „Місяць на небі” [10: 88], „Горіла сосна” [10: 98], „Стоїть дуб зелений” [10: 115], „Чом ти не прийшов” [10: 132], „Била мене мати” [10: 147], „Цвіте терен” [10: 165], „Ой, чий то кінь стоїть” [10: 180], „Із сиром пироги” [10: 195], „Розпрягайте, хлопці, коні” [10: 211], „Почекай ня милий” [10: 227], „Несе Галя воду” [10: 246], „Ой за гаєм, гаєм” [10: 263], „Рости, рости, черемшино” [10: 282]. Така добірка відображає пісенні традиції корінних українців Словаччини та особливості українських автохтонних діалектів цього краю.

Пріоритетним аспектом у роботі з підручником є читання. Відомо, що від вправності укладача стосовно добору навчальних матеріалів (мікро- та макротекстів, основних текстів) залежить успішність формування читацьких навичок студентів, інтересу до навчання. У перших темах посібника з української мови для словаків автор пропонує невеликі адаптовані тексти, потім – неадаптовані оригінальні, далі – спеціально створені для повної ілюстрації навчального матеріалу. Дбаючи про належний розвиток навичок читання, автор підручника прагне виховати в студентів потребу в самостійному читанні та сформувані читацькі інтереси. Особливої уваги заслуговує інформаційно-пізнавальний стиль викладу навчального матеріалу. У підручнику вибудована система роботи, спрямована на вдосконалення вміння читати і сприймати тексти різних стилів і жанрів із поєднанням різних типів мовлення, а також на вдосконалення вміння читати вголос і мовчки. З такою метою Марія Чижмарова подає тексти пізнавального характеру: визначення особливостей характеру людини за рисами її обличчя [10: 34–35], способи збереження зору [10: 35], анатомічна будова людини [10: 36–37], вплив кольорів на людину [10: 40], етимологія українських назв місяців [10: 70–71], історія юліанського та григоріанського календарів [10: 75], інформація про Александрійський маяк [10: 79], кулінарні рецепти [10: 84–85], способи ефективної організації навчання [10: 111], винайдення сучасної системи навчання та часу для канікул [10: 114], історія створення українського алфавіту [10: 123], історія винайдення парашуту [10: 126–27], історія пральної машини [10: 129–130], про систему електропостачання [10: 130–131], виникнення українських прізвищ [10: 146], особливості давнього українського житла [10: 162], правила гри в міні-футбол [10: 173], історія створення „Книги рекордів Гіннеса” [10: 178], інформація про давньоримських гладіаторів [10: 178–179], традиційна українська кухня [10: 182, 192], історія появи світлофора [10: 209–210], різноманітність релігій [10: 231]. Тематика наведених матеріалів викликає в студентів зацікавлення, роздуми, що становить також і виховну цінність.

На особливе схвалення заслуговує те, що підручник забезпечує розвиток умінь студентів виділяти в тексті незнайомі слова та різними способами з'ясувати їхнє значення. Зазначимо, що в поточних словничках до тем на сторінках підручника подано 610 лексичних одиниць (слів, термінів та сталих висловів). Тому наступне видання корисно було б збагатити ще й узагальнювальними словацько-українським та українсько-словацьким словниками наприкінці книги, що сприятиме ефективній систематизації вивченого студентами.

Мовні знання формуються через виконання системи мовленнєвих різнорівневих завдань. Для цього передбачено встановлювати понятійні зв'язки між лексичними, граматичними й фонетичними одиницями. Тому особливий інтерес становить подана в підручнику система ситуативних вправ, призначених для розвитку умінь і навичок усного діалогічного спілкування, що є важливою умовою повноцінного опанування мови. Пропонована автором методика ґрунтується на найновіших здобутках мовознавчої, педагогічної, методичної та психологічної наук. Вона забезпечує додержання принципів особистісно зорієнтованого навчання, комунікативно-діяльнісного підходу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей студентів. Попри достатній рівень складності підручник відзначається доступністю через розподіл матеріалу на блоки відповідно до дидактичної мети. З метою інтенсифікації навчання автор використовує текстово-ігрові та текстово-діяльнісні опори – цікаві вислови, віршові уривки, зокрема українські народні прислів'я та приказки [10: 62, 73, 96], крилаті вислови відомих людей [10:

62]. Широко використано в підручнику різні види унаочнення як конкретного (текстово-ілюстративного), так і абстрактного (таблиці) характеру.

Метою підручника „Української мови для словаків” є формування української мовленнєвої діяльності словацьких студентів з урахуванням таких змістових ліній, які є базовими при творенні підручників з української мови як іноземної, – українознавчої, комунікативної, лінгвістичної та діяльнісної. В його основі закладено опис фонетичної, лексичної та граматичної системи української мови з урахуванням рідної (словацької) мови студентів; передбачено комунікативний мінімум, зорієнтований на вікові особливості та інтереси студентської молоді, а також лінгвоукраїнознавчий мінімум, необхідний для спілкування словаків українською мовою на побутові, соціально-культурні теми.

Підручник Марії Чижмарової як основний засіб навчання має провідну роль у формуванні комунікативно-мовленнєвої, мовної, соціокультурної та діяльнісної компетенції студентів філософського факультету Пряшівського університету, які вивчають українську мову. Тому він виконує такі функції:

- **навчальну** (реалізована формуванням стійкої мотивації вивчення української мови; наявністю оптимального обсягу навчального матеріалу; забезпеченням засвоєння знань про мову як засіб спілкування та пізнання, вираження думок і почуттів людини; а також формуванням навчально-мовних, нормативно-стилістичних, правописних (орфографічних та пунктуаційних) умінь і навичок; формуванням загально-навчальних умінь, оволодіння стратегіями, що визначають мовленнєву поведінку людини);

- **інформаційну** (наявне значне наповнення цікавим матеріалом про Україну; передбачено засвоєння культурних і духовних цінностей українського та словацького народів, норм, які регулюють відносини між поколіннями, націями та сприяють естетичному і морально-етичному розвитку особистості);

- **розвивальну** (поданий у книзі дидактичний матеріал має на меті розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності студентів; розвиток навичок аналізу, критичності мислення, взаємодії, комунікації; саморозвиток завдяки активізації мисленнєвої діяльності та діалогічній взаємодії з підручником);

- **контрольну** (містить систему запитань та вправ, спрямованих на постійний контроль за рівнем знань студентів).

Навчання за підручником Марії Чижмарової „Ukrajinský jazyk pre slovákov. Українська мова для словаків” сприятиме ґрунтовному опануванню студентами української мови як іноземної та підвищенню їхньої культури мовлення. Він повністю відповідає сучасним вимогам до підручників нового покоління та реалізує Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти.

1. Белей Олег. Розмовляєте українською?: підручник української мови. – Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2010. – 188 s.
2. Вінницька В. М. Українська мова як іноземна (початковий курс) / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Підготовчий факультет. / В. М. Вінницька, Л. С. Головашина, Н. П. Плющ. – Київ : ВПЦ „Київський університет”, 2002. – 379 с.
3. Зайченко Н. Ф. Практичний курс української мови для іноземців : усне мовлення / Н. Ф. Зайченко, С. А. Воробйова. – Київ : Знання України, 2005. – 324 с.
4. Кудіна Т. Українська мова як іноземна (початковий курс) : підручник. / Т. Кудіна. – Київ : Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2009. – 334 с.

5. Макарова Г. Розмовляймо українською. Вступний курс : навчальний посібник / Г. Макарова, Л. Паламар, Н. Присяжнюк. – Київ : Фірма „ІНКОС”, 2010. – 126 с.
6. Практический курс украинского языка : учебник / М. Я. Плющ и др. — Москва : ИПК МГЛУ „Рема”, 2009. — 428 с.
7. Стоюнин В. Я. Беседы И. И. Срезневского о русском языке / В. Я. Стоюнин // Хрестоматия по методике русского языка. – Москва, 1982. — С. 51.
8. Терлак З. Украинский язык для начинающих / З. Терлак, О. Сербенська. – Львов : Свит, 2000. – 264 с.
9. Bahmut Irina, Stefuca Viktória. Lépcsőfok I. Ukrán nyelvkönyv kezdők részére (szlavisztikai hallgatóknak). Сходинка І. Українська мова для початківців : підручник для студентів-славистів. – Szeged : Auctores, 2010. – 252 s.
10. Čížmárová Mária. Ukrajinský jazyk pre slovákov. Українська мова для словаків. – Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej university v Prešove, 2011. – 282 s.
11. Kawecka Mirosława, Huk Irena. Вивчаємо українську мову : Podręcznik do nauki języka ukraińskiego. – Lublin : Wydawnictwo KUL, 2003. – 228 s.
12. Olena Bekh and James Dingley. Ukrainian a complete course for beginners. – Berkchire : Cox & Wyman Limited, 1997. – 299 p.
13. Špiwak Jan. Podręcznik języka ukraińskiego. –Warzawa : Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”, 2010. – 508 s.
14. Ukraiński. Kurs podstawowy. – Warszawa : Wydawnictwo Edgard, 2009. — 96 s.

**A NEW TEXTBOOK „UKRAJINSKÝ JAZYK PRE SLOVÁKOV
УКРАЇНСЬКА МОВА ДЛЯ СЛОВАКІВ”**

Sofia Sokolova

The article reviews the new textbook of Ukrainian for Slovak readers, which takes into account modern requirements of teaching a foreign language.

Key words: Ukrainian as a foreign language, composition of textbooks, teaching method, speaking, intensification of the teaching process, communicative skills

**НОВИЙ УЧЕБНИК „UKRAJINSKÝ JAZYK PRE SLOVÁKOV
УКРАЇНСЬКА МОВА ДЛЯ СЛОВАКІВ”**

Софія Соколова

Прорецензировав новий учебник украинского языка как иностранного для словацкой аудитории с точки зрения современных требований к преподаванию иностранного языка.

Ключевые слова: украинский язык как иностранный, создание учебников, методика обучения, речевая деятельность, интенсификация учебного процесса, коммуникативность.

Стаття надійшла до редколегії 1.03.2012

Прийнята до друку 2.04.2012